CIHM
Microfiche
Series
(Monographs)

ICMH
Collection de
microfiches
(monographies)

Canadian Institute for Historical Microreproductions / Institut canadien de microreproductions historiques

© 1996

The copy filmed here has been reproduced thanks to the generosity of:

National Library of Canada

The images appearing here are the best quality possible considering the condition and legibility of the original copy and in keeping with the filming contract specifications.

Original copies in printed paper covers are filmed beginning with the front cover and ending on the last page with a printed or illustrated impression, or the back cover when appropriate. All other original copies are filmed beginning on the first page with a printed or illustrated impression, and ending on the last page with a printed or illustrated impression.

The last recorded frame on each microfiche shall contain the symbol → (meaning "CONTINUED"), or the symbol ▽ (meaning "END"), whichever applies.

Maps, plates, charts, etc., may be filmed at different reduction ratios. Those too large to be entirely included in one exposure are filmed beginning in the upper left hand corner, left to right and top to bottom, as many frames as required. The following diagrams illustrate the method:

L'exemplaire filmé fut reproduit grâce à la générosité de:

Bibliothèque nationale du Canada

Les images suivantes ont été reproduites avec le plus grand soin, compte tenu de la condition et de la netteté de l'exemplaire filmé, et en conformité avec les conditions du contrat de filmage.

Les exemplaires originaux dont la couverture en papier est imprimée sont filmés en commençant par le premier plat et en terminant soit par la dernière page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration, soit par le second plat, selon le cas. Tous les autres exemplaires originaux sont filmés en commençant par la première page qui comporte une empreinte d'impression ou d'illustration et en terminant par la dernière page qui comporte une telle empreinte.

Un des symboles suivants apparaîtra sur la dernière image de chaque microfiche, selon le cas: le symbole → signifie "A SUIVRE", le symbole ▽ signifie "FIN".

Les cartes, planches, tableaux, etc., peuvent être filmés à des taux de réduction différents. Lorsque le document est trop grand pour être reproduit en un seul cliché, il est filmé à partir de l'angle supérieur gauche, de gauche à droite, et de haut en bas, en prenant le nombre d'images nécessaire. Les diagrammes suivants illustrent la méthode.

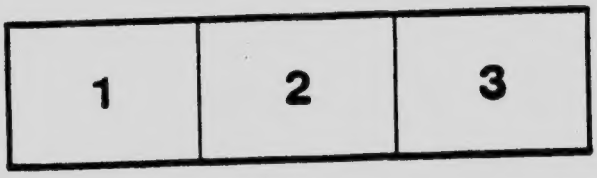

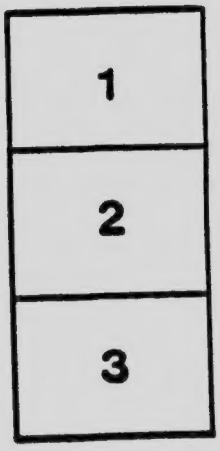

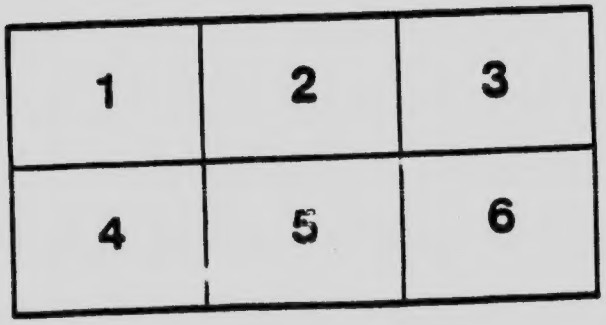

Бібльотека: „Новий Сьвіт,“ Ч. 3.

Вставайте кайдани порвіте,
І вражою злою кровю
Волю окропіте!

Т. Шевченко.

НАШ ПРОМЕТЕЙ.

З нагоди столітних
уродин Т. Г. Шевченка.

Збірка статей:

НАКЛАДОМ. ІВ. ГНИДИ.
Bindner. 1914.
Головний склад. „NOWYJ SWIT“. Box 1051
Montreal, Que., Canada.

Бібльотека: „Новий Сьвіт," Ч. 3.

Встаньте кайдани порвіте,
І вражою злою кровю
Волю окропіте!
Т. Шевченко.

NATIONAL LIBRARY
CANADA
BIBLIOTHÈQUE NATIONALE

НАШ ПРОМЕТЕЙ.

З нагоди столітних уродин Т. Г. Шевченка.

Збірка статей:

HUKDUP
HUKDUP
HUKDUP

М ІВ. ГНИДИ.
ег, 1914.

PG3948
S51
N229

Т. Шевче

Евген Гуцайло.

Наш Прометей.

В соті роковини уродин Тараса Шевченка.

Колись давно, дуже давно, — так оповідає одна грецька леґенда, — жив оден півбог, богочоловік, прозваний Прометейом.

В тих часах люди не знали ще, що таке огонь і дуже бідували. Прометеєви серце краяло ся з жалю ізза того, що люди так дуже карають ся без огню. Він не міг дивити ся на їх нужду і одного разу взяв з неба троха огню та дав його людям. А огонь до того часу був лиш в небі; лиш боги мали його; через те огонь був сьвятою річию. Коли вже люди мали огонь, тогди їм стало лекше жити. Огонь дав їм мудрість; бо при помочи огню люди могли не лиш нагрівати ся, але мали красну їду і могли видосконалювати свої ріжні винаходи.

Людям стало лїпше, але Прометейови прийшло ся дуже гірко відпокутувати ту

його любов до людий. Боги заборонили йому доступ до неба, як злодієви, та ще прикували його до скали десь там в кавказких горах, а круки все а все мали довбати його тіло. Боги наділили Прометея безсмертєм на те, щоби поранене тіло круками все відростало, щоби круки все мали що довбати, і щоби Прометей вічно мучив ся.

Вкарали боги Прометея не так за те, що він дав огонь людям, а за те, що він тим огнем зробив людий мудрійшими. Боги бояли ся мудрих людий, бо, — так казали они — коли люди будуть мати огонь, то они стануть мудрійші від богів, і поскидають богів з неба а сами заведуть собі небо на земли. Перестануть слухати богів і самі стануть богами. І єще ось до тепер караэ ся оттой Прометей десь там в кавказких горах. Так оповідає грецька Лэґенда.

Кождий нарід має свойого Прометея. Коли один з народу пригляне ся до способів житя свого народу, пізнає чого його народови треба, і піднесе відважно свій голос, щоби збудити свій народ до красшого житя — коли той відважний чоловік заговорить свому народови про те, як йому видобути ся з його недолі, коли вкаже йо-

му дорогу і способи, як позбути ся того, що гнете цілий нарід, — от той чоловік стає героєм, стає Прометеєм. Бо те його творче слово, котрим він будить народ, є тим небесним огнем Прометея.

Від давна вже ціле суспільство складало ся з двох верств. З одної верстви, котра панувала, і з другої, котра робила на панів. А що тих, котрі роблять на панів, є сотки тисяч більше від панів, через те уважає ся ту більшість народом. Бо лиш ті, котрі працюють, вдержують цілий народ. Они вдержують мову народу, звичаї, народне господарство, майно, словом всьо, чого треба, щоби істнував якій будь народ.

Наш український народ вже здавендавна становив все ту другу верству. Він все і все був тим, котрий працював на других. В давнині наїхали в ту країну, де жив наш народ Нормандці, і завели пановане над нашим народом. Ті наші колишні князї і королї, котрих так дуже хвалять всї наційоналїсти, не були нічим иньшим, а звичайними завоїовниками, котрі страшно карали наш народ. Історія нашого народу не э така гарна, як оповідають в школї. Она від найдавнїйших часів до се-

годня записана крівавими буквами на плечах нашого народу. Наші князї всї збільшими чи меньшими виїмками були звичайними опришками, які страшно карали наш народ. Треба лиш нагадати нашу сьвяту Ольгу, як то она спалила оселї деревян за те, що они вбили її чоловіка. А її чоловіка вбили тому, бо він катував людий за те, що они не спромагали платити податків. А чим більше такий князь, чи король, знущав ся над народом, тим більше величали його. От Ольга та, яку тепер певно повісили би за підпал богатьох сїл, з сьвятою, а темні люди ще й молять ся до неї. А перечитайте Франкового „Захара Беркута" то знайдете дуже гарний образ опришка князя, котрий в страшний спосіб знущав ся над народом. Те саме було і за гетманьщини, лиш троха- троха не так мучили людий.

А що наш нарід перетерпів за панованя польскої та московської шляхти, то того і на волові шкірі не списав би. Цїла історія нашого народу є історією мук і сліз.

Через таку нужду, через такий гнет, вбивали пани у народї всї прояви кращої

думки. І ми видимо, що нігде ще невільники не вродили великого поета, великого духа. От через такий гнет нашого народу він не міг видати з себе ніякого більшого талану, о цного такого Прометея, який би збудив був наш народ. Бо гнет здавлює всякий талан. Правда, показав ся був Хмельницкий, але він був вихованим в шляхоцькім домі, він не знав, що то нужда, і хоть в ньому бунтувала ся думка проти понехтованя народу, то той бунт мав в него зівсім не народні причини. Йому відібрали були його шляхотський хутір, от він і бунтував ся. Його бунт був більше местею, чим Прометейовим огнем.

Аж 1814. року просто чудом дістає ся бідний хлопець, — хлопець, котрий виріс в нуждї найгірших злиднях панщини, — той хлопець дістає ся в вищі круги суспільства, пізнає красше житє і в нього заболїло серце за тим народом, з якого він вийшов. Йому дивно стало, чому то одні живуть в роскошах а другі мілїони людий, так страшно карають ся нуждою. Доки ще був хлопчиною, доки сам був ще нуждарем, він не мав понятя про те, що є на сьвітї якесь красше житє. Але коли припадково поку-

шав другого житя, він не розпаношив ся і не забув за народ а відразу мозок його запалав одною думкою: Всьой нарід повинен мати таке саме житэ. І він той панщизняк звертаз ся вперед до бога, бо його змалку вчели звертати ся до нього, — та таке каже до него:

,,На праведній твоїй земли
Ми в раю пекло розвели!
А в тебе другого благаэм . . .
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо
І їх сльозами поливаем''.

Ви знаєте, хто він той наш Прометей! Се той син панщизняка Тарас Шевченко. Він відчув глубоко той біль, який завдавали круки пани нашому народови, і кидає народови искру огню, искру бунту проти визиску, проти попівського зитуманеня:

Защо-ж тебе, сьвіте брате,
В твоїй добрій теплій хаті
Оковано, одурено, кадилами окурено,
Багграницями закрито і розпятієм добито?!
Не добито! Стрепени ся!
Просьвіти ся! Будем, брате,
З багриниць онучі драти.
А з кадил — люльки курити,
Явленими піч топити,
Кропилами будем, брате,

Нову хату вимітати!"

Він, панщизняк, коли побачив, що є ще красше житє від панщизняного, він відразу зрозумів ту страшну ріжницю двох верств людий: панів і робочого люду. Йому не спромогло красще житє засліпити його зору і він аж настрашив ся, коли побачив своє село новими очима:

,,Чорніщі чорної землї
Блукають люди! Повсихали
Сади зелені, погнили, —
Біленькі хати повалились,
Стави буряном поросли.
Село неначе погоріло!
Неначе люди подуріли!
Німі на паньщину ідуть
І діточок своїх ведуть.

Його здіймає страх, що люди можуть терпіти те все і каже, що они хиба подуріли. Бо певно, коли би мудрі були, то не пішли би на паньщину. Він дивить ся на вкруг себе і каже до бога:

,,Розбійники, людоїди правду побороли;
Осьміяли [illegible] славу і волю!
Люди стог[illegible]ь у кайданах,
Не має з ким взятись розкуватись,
Одностайне, односердно стати
За евангеліэ правди,
За доброї люди . . . .

Боже боже! Чи то-ж і не буде?
Чи настане великий час великої кари? . . .

Він наш Прометей, вихований ще думками тих часів, коли то люди вірили в спасів, в те, що одиниця може підвести народ, може освободити народ. Він не знав ще тої нової науки, що не одиниці, не один який герой, а всьой нарід мусить підняти ся, щоби спасти себе. От через те він звертає ся дуже часто до бога, котрого він сам не любить за те, що він дивить ся на той страшний визиск і не каже нічого:

,,А ти всевидюче око.
Чи ти дивило ся з висока,
Як сотнями в кайданах гнали
В Сибір невольников сьвятих?
Як мордували, роспинали
І вішали? А ти не знало?!
І ти дивило ся на них!
І не осьліпло?! Око, око!
Не дуже бачиш ти глубоко!

Він називає сьвятими тих політичних вигнанців, яких пани засилали в кайданах на Сибір, а тих сьвятих яких тримають люди на стінах, тих ,,явлених" каже: ,,Явленими ніч топити . . . ." бо ними лиш людям голови затуманюють.

Та любов до покривдженого народу проявляє ся у Тараса у кождім його сти-

ху. Про себе майже не дбає, бо:

„Мені однаково, чи буду
Я жить на Україні, чи ні.
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в снігу на чужині . . . .
Однаковісенько мені . . . .
В неволи виріс між чужими
І не оплаканий своїми
В неволі плачучи умру . . . .
І все з собою заберу,
Малого сліду не покину . . . ."

Але інтерес народу, інтерес України він ставить далеко, далеко висше себе самого.

„Та не однаково мені
Як Україну злії люди
Присплять лукавії і в огні
Її окраденую збудять!
Ох, не однаково мені!"

Не однаково йому, бо він палає огнем любови до свого народу. Він видить страждання свого народу, видить як ради того, щоби вбрала с панська дитина, то пани шкіру здіймають з людий:

„Латану свитину з каліки здіймають,
З шкурою здіймають, бо нічим обути
Панят недорослих. А они розпинають
Вдову за подушне, а сина кують,
Єдиного сина, едину дитину,
Єдину надію в війско віддають.
А онде під тином

Опухла дитина голодная мре
А мати пшеницю на панщині жне!
А он бачиш? Очі, очі!
На що ви здали ся?
Чом ви змалку не висохли?
Слїзми не злили ся?
То покритка по під тином
З байстрям шкандибає.
Батько й мати відцурались
Й чужі не приймають,
А панич не знає,
З двайцятою недолюдок
Душі пропиває!"

Пани зрозуміли добре вагу запальних слів крепацького сина, і за те, що він кинув искру огню між свій неневолений народ, віддали його на Сибір за уральскі гори у салдати, щоби там під надзором царські шпиги довбали його душу. Бо він небезпечним був для богів-панів, які живуть собі в земнім раю. Його огненнії слова могли запалити пригнетений народ, народ міг стати мудрійшим і прогнати панів з раю. Бо він не може погодити ся з тим, що:

,,Даєш ти, господе единий,
Сади панам у твоїм раю,
Даєш високії палати!
Пани-ж неситії, пузаті,
На рай твій, господе, плюють,

Заперши ся собі в палатах.
А нам дивитись не дають
З убогої малої хати!

І не помилили ся пани, на вигнаню видовбали його здоровлє, а коли вже Шевченко був зломаний хоробою, тогди пустили його на волю. Знали пани, що зломаний Прометей не піднесе вже більше бунту проти них. Пустили тогди, коли вже не було у него надії на житє. Пустили на те, щоби він сам зайшов до могили. Бо не минулс і три роки, як зломаний наш Прометей пішов там де:

,,Не мае там власти, не мае там кари!
Там сьміху людського і плачу не чуть...''

А ми до сього дня живемо тим огнем нашого Прометея. Він горить у на все, та хоть проминуло вже 52 роки від того часу, коли він покинув нас, ми носимо його огонь і роздуваємо його все ширше і ширше, щоби сповнилось його бажанє, щоби по всьому сьвіту огневу орду розпустити:

,,Нехай червоніє ,червоніє,
Полумям повіє!
Нехай знову рига змия,
Трупом землю крие!''

Бо сьвятий для нас його заповіт.

,,Кайдани порвіте
І вражою кровю волю окропіте!''

Сего року 25. лютого с. ст. минає сто літ, коли народив ся наш Прометей. Се вже не легенда, се дійстний творець огню за висвобожено народу, се наш Тарас Шевченко, син панщизняка, син нужди. Двоякого житя зазнав він: і наймитом був і вольним був, але анї одно анї друге не вбило внего любови до народу. Не те діеть ся тепер. Теперішні наймити не всї хотять пробудити ся, щоби „Вражою кровю волю окропити" а ті, що жіють на волї, так звана інтелїґенція, наші пани і підпанки, не то, що не будять народу, не то, що не люблять народу, але ще за помочію імени Шевченка обдурюють покривджений народ. Обдурюють народ так само, як попи іменем Христа обдурюють, кадилами окурюють і Христом: .....розпятієм добивають." І они, ті українські пани, сьвяткують сего року уродини Тараса так само, як попи сьвяткують воскресеніє Христа. Але не на те, щоби збудити народ, бо они, як казав їм Шевченко, той Шевченко, котрий зі щирої душї ненавидів їх, бо они люблять, як він казав:

„на братови шкіру а не душу!"

они сьвяткувати будуть єго на те, щоби

при помочи імени Шевченка ловити нарід, щоби затуманювати нарід, щоби несказати народови правди, щоби легше було жити з народу. Попам несе народ книші і гроші за те, що они сьвяткують воскресенє Христа, а національним панам треба народнього довіря, щоби пропхати ся до панського жолуба. От нащо сьвяткують наші пани Шевченка.

Робочий Народе! Ти сплямиш волю твого Прометея, твого Тараса, коли ти підеш сьвяткувати його уродини в купі з панами, в купі з національними попами, бо він, Тарас Шевченко, той Твій Прометей, **ненавидів тих „паненят" зі щирої душі.** Чи ти, поневолений народе, підеш на сьвято рівно стими, котрі клювали як круки душу твого Прометея **і ще доси клюють тебе**, або підводять ще більшим крукам, щоби клювали? Чи ти сьвяткувати меш Шевченка з тими людьми, котрі признають теперішний лад, якому з погордою кликав Шевченко.

„Слава, слава!
Хортам і гончим і псарям
І нашим батюшкам слава!"

Чи ти народе годен сьвяткувати Шевченка рівно з „хортами, гончими і псарями"?

Ні! В кого лишила ся хоть найменьша іскра того огню, який кинув нам наш Прометей, дрібка сьвідомости його мук за нарід, **того нога не стане там, де національні попи, наші пани, своїми пиками будуть перекручувати Прометейову науку і вибирати будуть з неї те лише, що зваблюэ нарід а не противить ся панам.**

А ми хоть не маємо стільки засобів, щоби відсьвяткувати уродини нашого Прометея гучно, з музикою та сьпівами та ще з якими витребеньками, бо ми бідні, як коні на приноні, то милїйше буде Шевченкови те, коли ми самі, не в спільці з його ворогами, згадаємо його так, як він казав:

„Не злим тихим словом . . ."

Ми все сьвяткуємо твій день,
Великий наш герою!
Визвольний клич лунає в нас,
Твою сповняєм волю.
Слова твої несуть ся в сьвіт,
Мов хвилї сильним дзвоном;
„Обнїміть, ся братя мої!" —
Ставляємо законом.

Обніміть ся-ж брати мої,
Хай рівний з рівним стане,
Хай визиск, здирство пропаде,
Хай рай братів настане!
Хай рівне право буде в нас
На працю, хліб, на радість,
Поняте „пана" хай буде
„Слуга", „ла.. .й", „панок", „маґнат" —
Варварські синоніми
Ниських людий що мріють ще
Про невольничі тіни.
Чи плямить же їм людський рід
Раз-враз до суду-віка?
Найвисший час піднять ся нам
До ролі чоловіка!
Сьвяткуймо розум людини,
Почуваня хороші,
Сьвяткуймо працю ума й рук
А не мертвії гроші!
В кого-ж за сильно розвинувсь
Інстинк ..віра-шуліки,
У кураційний дім із ним,
Де умови каліки.
Так каже розум і чуте,
Так каже людська гідність,
Лиш так в суспільстві заснуем
Сьвятую братську єдність.
А з тим Вкраїну розкуем,
Привернемо їй волю,
Пригнетеним братам дамо
Належну їм рай-долю.

Ось так сьвяткуємо Твій день,
Великий наш герою!
Твоя ідея се нам клич
До праці і до бою!

Селянська біда, в перші пол. XIX в.

Таку біду наш нарід перетерпів за панованя українських князів та королів і польскої та московської шляхти.

І за те, що Т. Шевченко кинув искру огню, искру бунту між свій поневолений народ, проти визиску та попівського туманеня, пани віддали його на Сибір за уральскі гори у салдати, щоби там під надзором царські шпиги довбали його душу. Бо він не безпечним був для богів-панів, які живуть собі земним раю.

В. Винниченко.

Чий Шевченко?

Люди, для яких слова „соціялїзм", пахнуть так, як чортови ладан, любять говорити: „Наші соціялїсти старають ся зробити Шевченка своїм."

Мене зацікавило се питанє, чи мають рацію сї вороги соціялїзму. І здаєть ся, мають!

Розумієть ся, Шевченко не належав до ніякої партії. За його часів Україна ще не доросла до поділу суспільства на виразні кляси з полїтичними представниками їх — партіями.

Але у Шевченка були і полїтичні, і фільософські, і моральні ідеї. Кожда ідея, як і все на сьвіті, має тенденцію до розвитку до консеквентного продовженя себе все далї, та далї.

До чого-ж могли розвити ся ідеї Шевченка? І які були сї ідеї?

Перша, найголовнїйша ідея Шевченка ґрунт його полїтичного й фільософського сьвітогляду — се є протест проти експльоатації людини людиною, одною суспільною

ґрунтовно другої, протест проти панів, паничів, царів, жандарів і всяких індівідуальних та громадських катів. Ся ідея доводить його до тюрем, до заслання, до довголітних страждать. Вона-ж лягла основою його „Заповіту".

„Поховайте та вставайте,
кайдани порвіте
і вражою злою кровю
волю окропіте!"

Я хотів би спитати: чи є ся ідея в ґрунті проґрам всяких наших „демократичних", „християнських", „національних" та всяких инших партій, крім соціялїстичної?

Не для полеміки, не для того, щоб застидати кого небудь питаю я зовсїм щиро і поважно. Чи є ся ідея в основі діяльности сих партій? Ні! По великій щирости: ні! Не цїлковите знищенє експльоатації з завданем не соціялїстів. Не знищенє панування одної кляси над другою, не знесенє всяких форм катуваня з їхньою метою. Сього лише соціялїсти ясно й виразно домагають ся.

А коли ся ґрунтовна Шевченківська ідея — рванє кайданів — не є ґрунтом,

основою сих партій, то що-ж значать їхні ляментації за якісь народні права і т. п.?

Се значить, що сї партії, підлягаючи законови розвитку, не можуть уже стояти за ті форми експльоатації, які віджили свій вік. Вони стояли за иншні, більш делікатні, модерні, змякшені різними „народними та національними правами". Змякшати форми експльоатації, не доводити експльоатованих до того, щоб вони встали, порвали кайдани і вражою, злою кровю долю окропили, — от — мета і завдання, і всї „сьвяті" ідеали сих партій!

Нехай скажуть представники сих ідеалів, чи стоять вони за право власности на знаряди продукції, за власність землею, фабриками, майстернями і т. п.? Розуміється ся, стоять!

І нехай також скажуть по щирости (не нам, а самим собі!), чи міг би Шевченко стояти за те, колиб дожив до наших часів? Чи міг би він обороняти н і д е т а в у, найголовнійшу фазу сучасної експльотації, поневоленя і катуваня? Та сеж, власне, ті кайдани, які насамперед мусить хотїти порвати кождий чесний чоловік і поневолений!

Чий же в такому возуміню Шевченко? Нам ще можуть сказати: „А згадайте, що говорив сам Шевченко:

„Обніміте-ж, брати мої,
найменшого брата“.

Хіба се не проповідь погодженя кляс, не проповідь з'єдиная всїх суспільних сил України проти спільних, національних ворогів?"

Нї, се не така проповідь! Шевченко не був таким дурним, яким би хотїлось декому його зробити. Він знає, що пан, котрий на панщинї виснажує свого мужика, не обніметь ся з своїм наймитом. „Царі, псарі, кати", як він називає всяких експльоаторів, не обнімуть ся з своїми рабами.

Се Шевченко знав і не міг проповідувати таке безглуздє.

Нї, йому ходило о те, щоб люди озброєні знанєм, досьвідом, всїми придбанями людської культури, йшли на поміч в боротьбі поневоленого, найменшого брата. І, розумість ся, він не мігби проповідувати часткову, мізерну компромісову поміч. Не міг би він проповідувати обняти сього брата, і в сей же час витягнути у нього з кишенї гаманець з останнїми грошима.

А хіба сього нема? Хіба якиїй небудь д. Кушнір, редактор „Нової Буковини", орґану нац.-демократичної партії, не є такий сваток, що обнімає найменшого брата, а сам витягає у нього гаманець? Хіба се індівід не висилає з „Неньки України" на експльоатацію тисячі найменших братів, маючи за се з кождої душі поважну платню? І хіба сей кешеньковий злодій не вихваляв і не буде вихваляти Шевченка? Чи може він не стоїть за Україну, за „сьвяті національні, народні права" в своїй ґазеті?!

А хіба мало таких Кушнірів, гієн, які аж пінять ся від побожности, коли сходить мова про Шевченка?

Власне, Шевченко звертає ся до старших братів, а не до гієн і кешенькових злодіїв, не до Юд, які лобзанєм за трицять сребряників продають Христа і розпинають його по Америках та прусах.

Шевченко мав на увазі інтеліґенцію. чесну, переняту дійсною любовю до найменьшого брата, ті тисячі молодих людий, які за сю любов, за належність до соціялістичних партій ішли в Росії на муки. Він мав на думці тих інтеліґентних

людий, які скрізь по всьому сьвіті за любов до найменшого брата терплять пересьлїдуваня з боку урядів, з боку суспільства, з боку гієн і злодіїв, для яких власність є сьвятиня.

Чий-же, — я питаю, Шевченко?

Шевченко — по духу своїй лютої, болючої ненависти до кайданів, в якій би формі вона не була, по духу своєї жагучої, всевідданої, невгасимої любови до покривджених, пригноблених, — по тенденції, яка містить ся в сьому — неухильно, неодмінно мусить належати соціялїзмови, великому вченю розриваня кайданів і окропленя кровю ворогів волю всїх рожденних і ще ненарожденних рабів та поневолених.

* * *

Ч. Л.

Тарас Шевченко.

Дня 26 лютого 1914 р. минає 53 роки від смерти великого борця, що гордо ставив чоло сильним сього сьвіта, що цїлий свій вік боров ся за свободу своїх братів та

громами кидав на тих, що на бідний люд наложили кайдани, 53 роки минає від часу, як замовкло його огненне слово, що одних проневолювало скреготати зубами зі злости, других підносило, загрівало, перло до боротьби. Тих 53 роки — який великий час, скільки переміни! Скільки стратили ті, що в їх руках спочивала доля-недоля робітника-наймита, а скільки то здобули ті безправні, визискувані віками невольники наймити. А зискали, бо борють ся, доборюють ся; — здобули дещо і все ще добувають. І будуть бороти ся, не спочинуть, доки мачуха доля не усьміхнеть ся їм, так як усьміхала ся вона, як мати до тих що безправно жили на кошт других. За тих 53 роки від коли помер наш борець, **Тарас Шевченко,** той самий Шевченко, що сам на своїй спині відчув безправне своє становище, становище вічного наймита, становище підданого — від того часу, кажемо, робітник, безправний наймит осягнув те, о що Шевченко головно боров ся, осягнув те, що його признали в державі також чоловіком з рівнаючим голосом.

З великих людий, що збогатили нас, звичайно людий, широкими думками а тим

самим влили в наші серця запал та віру в успіхи нашої боротьби. Шевченко буде для нас, робітників, усе малим, усе великим, таким, що його треба поважати, треба й любити. Для нас, робітників, усе являють ся дрогими люди, що не лиш словами кликали до боротьби, але й самі бороли ся за нашу справу, не лише знали з книжок, що терпить безправний наймит, але й на своїй власній шкірі рахували панські нагаї. А таким борцем був Шевченко, тому й ми робітники, найбільше й маємо право до нього, ми, що, як він, потом-кровю працюємо на других, які як на сьміх, кидають нам у руки те, що їм зі стола впаде, ніби тоту нужденну плату, що її доста на те, щоби вмерти, а далеко не доста, щоб з неї вижити.

Ми ще раз повторюємо, що коли не цілком, то ще найблизше до нас належить Шевченко. А кажемо се тому, що тепер Шевченка уважають приятелем і пророком тих, з якими він боров ся, на яких тепер, коли-б він жив, кинув би проклоном. Тепер його вже вихвалюють самі попи, з якими він цілий вік боров ся. Його підносять під небеса, уважають його своїм ті паничики та

підпанки, прихильники ворожого для народу уряду, хоч хто тільки прочитав коли Шевченка, той відразу міг помітити, що з ким як з ким, а з такими людьми. Тарас не мав нічого спільного. Тоті люди осьміляють ся навіть опоганювати память Шевченка. Що трошки підходить під їх погляди, те притьмом підносять; що далеке від їх думок, що більше, або цілком противне їх поглядам, те вони просто викидають. А як хто їм закине, то все таки так не годить ся робити, зачинають крутити-вертіти, що в їх описї Шевченко виходить мало що не сьогоднїйший християнський соціял, мало що не паніст або прихильник зазкорузлого урядництва. А що вже робить ся в школї, що ті бідні ученики мусять учити ся про Шевченка! Чого то вони не мають довідати ся про нього?

Другі, націоналїсти, підшукують у Шевченка своїх власних думок, які вони тепер розсївають між своїми прихильниками. Про огнисті протести Шевченка проти своїх же гнобителїв та гетьманів, що задля особистих справ на свою користь торгували з нещасним людом, вони замовчують, або мимоходом згадують, як їм тре-

ба сказати дещо про „панів-Ляхів" аб
німецьку крамолу. Отеї люди люблять на
більш поезії Шевченка з перших часів, ко
ли Тарас осьпівував козаччину, хвалив
гетьманщину та яркими красками змальо-
вував картини з гайдамаччини, що розпра-
вив та ся з Ляхами.

І радикали, тоті заступники малої по-
сілости мужицтва, „також соціялїсти", як
вони себе люблять називати з часта — не
хотять личити ся позаду иньших. Після їх
думки, Шевченко то таки мужик-радикал,
у мужицькій одежі, в мужицькій шапці,
ще бракує йому хіба на грудях медаля.

Нехай собі здорові забирають Шев-
ченка в члени своєї партії й клерикали і
націоналїсти, і радикали. Заказати сього їм
не закажеш, Та ми вважаємо се безпардон-
не причисьлюванє Шевченка в члени од-
ної з тих трох партій, що найменьше...
некультурним. Так панам робити не яло
ся. Добре! Ґенії є властністю цїлої нації;
цїла нація без ріжниці партій мусить його
величати за його талан, зате, що він ґенїй
Але приноровювати думки ґенія до своєї
полїтичної програми, воювати ними, пе-
рекручуючи нераз слова, а й зле поясню-

ючи його цілі думки — се вже, вибачте, — негарно, некультурно. . .

Нам конче треба було про се заговорити, бо-ж у нас культ (почитанє памяти) Шевченка чим раз більше ширить ся, з року не рік сьвяткують його память вечерницями зі сьпівами, промовами, деклямаціями в чорнім одіню, нераз і в фраках та білих рукавичках — по сальоновому сказати. Такі вечерниці не мають глибшого значіня, тому, що люди йдуть на них більше тому, що „випадає", ніж що відчувають справді потребу, бодай раз у рік призадумати ся над тим, що таке Шевченко для нас, — для цілого людства. Творів Тараса не знають, не читають, а як і читають, не старають ся зрозуміти. Їм досить, як скажуть собі, що се, або те „файно", а друге навіть „чудове". Не диво, що в нас на вечерницях, де б вони й не були, можна почути такі промови, яких кому коли треба до політики, чи навіть до особистих справ. Публика однаково плеще, однаково тїшить ся...

Щоб нас зле не зрозуміли та щоб прочитавши отсї рядки в один голос не крикнули: „Ади, які соціялдемократи ро-

зумні, вони гадають, що Шевченко соціял демократ, вони нам дорікають, що маємо Шевченка за чоловіка з нашої партії, а самі раді-б його підтягнути під свою „доктрику". В нас ніколи ніхто не причисляв Шевченка до соціялдемократів, ніхто й не думає його туди зараховувати. Ми добре знаємо, що Шевченко ніколи не був соціялдемократом, а й соціялістом, а навіть сьвідомим революціонером. Кажемо „сьвідомим", бо всї його революційні вірші були виливом його надмірно чуткого людського серця, а не холодного розуму.

Ми, соціялдемократи, славимо Тараса не за те, що він „мав би бути соціялдемократом", а за те, що він загалом великий поет, — з осібна-ж, що він сьпівець безправних наймитів-кріпаків, яких колишня доля так дуже подібна до долї нашої, долї безправних наймитів-робітників. Він нам дуже близький, бо відчувши на собі чуже ярмо, як відчуваємо його нинї ми, сказав сьвітови в чудових віршах, як жили отсе ті нещасні безправні. Він нам дуже милий тим, що ціле своє житє боров ся з неволею, що в нїй потапали мілїони братів його наймитів-крепаків — як боремо ся сьогодня й ми, хоч інакшими засобами. Він нам дуже дорогий тому, що з цїлої душі ненавидів усїх, що угнетали других, що забирали їм волю, карали, убивали, Він такий нам рідний іще й тому, що ми його розуміємо, розуміємо ліп-

ше ніж хто другий, бож ми день-удень перебуваємо (хоч під иньшою формою) ті злидні, про які так гарно згадує.

Ось за що ми цінимо безсмертного Тараса та вихваляємо його.

Ось чому в роковини його уродин та смерти згадуємо ми його імя з пошаною й п товариствах і наших часописях.

Чим став би Шевченко, коли-б він жив тепер, сказати на певно не можна. Ми знаємо, що Шевченко для нас, робітників, заховавби серце добре, серце чуле, як його мав він колись до крепаків. Ми знаємо, що він і ділом і словом боров би ся за визиск — як боремо ся ми. Ми знаємо, що не на панськім боці станув би Шевченко, а по боці покривджених. Ми того певні!

Та що Шевченко спочував уже тоді боротьбі соціялістів, що сиділи на каторзі в Сибірі, на се доказом його „Сон", де він заохочує закованих у Сибірі „політичних", щоб не ховали своїх дум, а розсівали їх далі, бо з тих дум зійдуть і рости муть і вийдуть з них люди. За для його душі охочої до боротьби проти гнету, кличемо ми й усе кликатимемо: „Честь твоїй великій душі, Тарасе!"

Виїмки з творів Тараса Шевченка.

Мені тринайцятий минав,
Я пас ягнята за селом.
Чи то так сонечко сіяло,
Чи так мені чого було —

Мені так любо, любо стало,
Неначе в бога . . .
Уже прикликали до паю,
А я собі в бурянї
Молю ся богу; і не знаю,
Чого маленькому менї
Тогдї так приятно молилось,
Чого так весело було.
Господне небо і село,
Ягня, здаєть ся, веселилось,
І сонце гріло, не пекло.
Та не довго сонце гріло,
не довго молилось;
Запекло, почервонїло
І рай запалило.
Мов прокинув ся, дивлю ся:
Село почорнїло.
Боже небо голубеє
І те почорнїло.
Поглянув я на ягнята —
Не мої ягнята;
Обернув ся я до хати —
Нема в мене хати:
Не дав менї бог нїчого!
І хлинули сльози,
Тяжкі сльози . . . А дївчина,
При самій дорозї,
Не далеко коло мене,
Плоскінь вибирала,
Та й почула, що я плачу:
Прийшла привітила,

Утирала мої сльози,
І поцілювала...

Неначе сонце засіяло,
Неначе все на сьвіті стало
Мое: лани, гаї, сади...
І ми, жартуючи, погнали
Чужі ягнята до води.

Бридня!а й досі,як згадаю,
То серце плаче та болить:
Чому господь не дав дожить
Малого віку у тім раю!
Умер би орючи на ниві,
Нічогоб на сьвіті не знав,
Не бувби в сьвіті юродивим,
Людей і бога б не прокляв!
О люде, люде небораки!
На-що здали ся вам царі?
На-що здали ся вам псарі?
Ви-ж таки люди, не собаки!
В ночи і ожеледь, і мрака,
І сніг і холод: і Нева
Тихесенько кудись несла
Тоненьку кригу по під мостом.
А я, ото-ж в ночи,
Іду та кашляю йдучи.
Дивлючись: неначе ті ягнята,
Ідуть задрипані дівчата,
А дід, сердешний інвалід,
За ними гнеть ся, нкандибає
Мов у кошару заганяє

Чужу худобу...Де-ж той сьвіт?
Іде правда? Горе! горе!
Ненагодованих і голих
Дівчаток, як ту отару.
Женуть,,послыдній долгъ отдать,"
Женуть до матери байстрять!—
Чи буде суд? чи буде кара
Царям, царятам на земли?
Чи буде правда між людьми?
Повинна буть! бо сонце стане
І оскверенну землю спалить.

Як-би ви знали, паничі,
Де люде плачуть живучи,
То ви-б ділій не творили,
Та мати б бога б не хвалили,
На наші сльози сьміючись.

За-що, не знаю, називаєм
Хатину в гаї тихим раєм:
Я в хаті мучив ся колись,
Мої там сльози пролились,

Найперші сльози! Я не знаю,
Чи есть у бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило —
А хату раем називають!
Не називаю й раем
Тої хатиночки у гаї
Над чистим ставом, край села:
Мене там мати повила
І повиваючи сьпівала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину; в тім гаю
У тій хатині, у раю,
Я бачив пекло. Там неволя.
Робота, тяжкая, ніколи
І помолитись не дають.
Там матір доброю мою,
Ще молодую, у могилу
Нужда та праця положила;
Там батько, плачучи з дітьми
(А ми малі були і голі),
Не витерпів лихої долі,
Умер на панщині, а ми
Розлізли ся межи людьми,
Мов мишинята. Я до школи
носити воду школярам,
Брати на панщину ходили,
Поки лоби їм поголили;
А сестри! сестри! Горе вам,
Мої голубки молодії!
Для кого в сьвіті живети?
Ви в наймах виросли чужії,

У наймах коси побіліють,
У наймах, сестри, ви вмрете.
Мені аж страшно, як згадаю.
Оту хатину край села.
Такії, боже наш, діла
Ми творили у нашім раю
На праведній твоїй земли!
Ми в раю пекло розвели,
А в тебе другого благаем.
З братами тихо живемо,
Лани братами оремо,
І їх сльозами поливаем.
А може й те ще... Ні, не знаю
А так здаеть-ся, сам еси...
(Бо без Твоеї,боже волї,
Ми б не нудились в раю голі!)
А може й сам на небеси
Сьміеш ся, батечку, над нами,
Та може радиш ся з панами,
Як править миром?! бо дивись:
Он гай зелений похиливсь,
А он з-за гаю виглядае
Ставок, неначе полотно,
А верби геть по-над ставом
Тихесенько собі купаюсь
Зелені віти. Правда рай?
А подиви ся та спитай,
Що там творить ся у тім раю!
Звичайне, радість та хвала
Тобі единому сьвятому,
За дивнії твої діла...

Оттим бо й ба! Хвали нікому,
А кров, сльози, та хула.
Хула всьому! Ні, ні! нічого
Нема сьвятого на землі!
Мені здаєть-ся, що й самого
Тебе вже люде прокляли.

Дивлю ся — в могилі усе козаки:
Який безголовий, який без руки,
А хто по коліна неначе одтятий;
Лежать собі хлопці, мов у теплій хаті.

— „Дивися, дитино, осе козаки!“
Ніби мені каже: „На всій Україні,
Високі могили; дивися, дитино:
Усі ті могили — усі оттакі:
Начинені нашим благородним трупом,
Начинені туго. Осе воля спить.
Лягла вона славно, лягла вона в-купі
Знами — козаками. Бачиш, як лежить!
Неначе сповита... Туть пана немає:
Усі ми однаково на волі жили,
Усі ми однаково за волю лягли,
Усі ми і встанем, — та бог його знає,
Коли-то те буде. Дивися-ж, дитино,
Та добре дивися! А я роскажу,
За-що Україна наша стала гинуть,
За-що й я між ними в могилу ляжу.
Ти-ж людям роскажеш, як виростеш, сину.
Слухай же дитино!..“